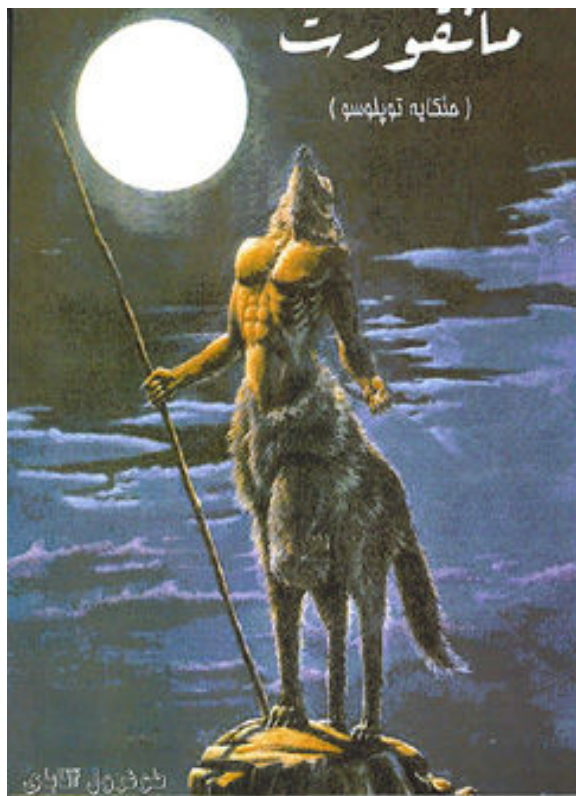

Öykülər

MANQURD

I

Ormanlar, dağlar, bozqırlar qəfəsə salınmış Ala Qurd'dan uzaqlaşdılar. Xırçın heyvan zincirlə bağlı ikən qəfəsdə qıvrılaraq vurnuxurdu. Yorulduğunda öfkə ilə, demir çubuqların çevrəsini alan tutsaqçı kişilərə baxınırdı. Onların gözü maraqla, qorxmaqsızın qıvraq, iri gövdəli ala qurda tikilmişdi.

Kişilərdən biri, cır və buyurucu səslə danışdı:

— «Siz mənim peşəmi –vəhşi heyvanları həmilləşdirməyi– doğurdan öyrənmək istəyirsinizsə, “Ac qarnın inamı omaz!” ilkəsini unutmamalısınız. Düşməninizi qarnı sizin çörək yolunuzdur. Hər türlü ötkəmliyi ovmaq, hər

inadı sındırmaq üçün əh kəsə yol!... Bu ala qurda baxın: şişəyən bir yırtıcı canavardır. Özgürlüyünə güvənir; yürüş gücünə öyünür. Sakı, çox sürmədən dəyişib yumşacıq bir bəbə kimi uysallaşacaqdır!”

O –Aryan Bəy– dişlərini qıcırdıb loğaz üçün qurddan:

— «Görəsən sevgili qonağımız nə kefdə?!» deyə sordu.

Eləbil onun dilini bilir; heyvan da onun dilini anlayırdı. Ala Qurd xırıldayıb dar qəfəsdə, zincirinin uzandığı qədər oyan-buyana vurnuxdu. Hürkunc, qorxunc səslər ilə qıvancsızlığını bildirdi. İki ayağı üstə qalxır, az qalırdı məftillər ardından izləyiciləri parçalasın... Bir sürə yad hərifləri hədələdikdən sonra ağzı köpüklənərək susdu.

— «Bu o deməkdir ki: “Mənim yemək vaxtım çatıb; birzadlar gətirin!” Ancaq o, bizim tutsağımız olduğunu, burada mənim təkcə əmredici olduğumu bilməlidir!»

Ala Qurd, dişinin dibindən acıqlı-acıqlı qığıldadı.

— «İndi isə, “Qurdalar kimsədən fərman dinləməz!” deyir. Sən artıq qurd deyilsən:» –dedi Bay Aryan,– «Qəfəsə qatılınca, artıq buyruq qulu bir nökərsən! Mənim istədiyimi eyləməlisən. Anladın mı?»

Qurd bir daha qorxmaqsızın uladı. Aryan Bəy:

— «Nəməyə?! “Heç vədə birisinə nökər olmam” mı deyirsən? Sən mənə baş əyməlisən!» –dedi– «Çünkü sənin əh ilkin ehtiyaclarını qarşılayan mənim!»

Ala Qurd yenə isyan əlaməti olaraq zincirinə gücənib hafıldadı.

«“Belə isə yemək istəmirəm!” deyir. Buaxın ac qalsın. O sevmədiyi işi görməyə məcbur deyil.»

Ustad sonra öyrəncilərinə üz tutdu:

— «Bu dikbaşın, ac qarnının cavabında necə gücsüz qalacağını tezliklə görəcəksiniz!»

Heyvanat bağçasının bu tayına kimsə yanaşanmırdı. Tükürpədicə vəhşi bir ulayış duyulurdu; ormanların, dağların, bozqırların özləmi ilə dolu bir çınlayış...

II

İlk'öncə işkəncələr başlandı. Əlçatmaz yerdən endirilən qırmanc vurğuları qarşısında qəfəsi qoparmaq istəyən cırnaqları, dişləri ilə özünü barmaqılıqlara çarparaq kükrəyirdi. Qarageyimli kişinin sopasının başına endirilişi çovumalarına son qoydu. Və qanlı-qadalı gövdəsi bayğın-bayğın yerə sərilirdi. Düşməni, düşündüyündən daha güclü, daha qurnaz, daha bilinməz idi. Bağırışları, ulayışlarıyla belə, hər öynə bayılana dək öləsiyə tapdanır, qamçılanır, işkəncə olunurdu. Ancaq, əzildiyinə, kiçimsəndiyinə baxmayaraq o hələ heybətlə başını dik tutub məğrur baxışları, ötkəm davranışları ilə mücəddiləyə davam edirdi. Hələ də heyvanat bağçasının o bucağına qorxudan kimsə yanaşabilmirdi...

Axşamlar, heyvanat bağçasının ən quzeyindən bir qurduq yanıqlı ulama səsi eşidilirdi. Bu ulayış, qalın meşələrin gizəmli qorxusuyla doluykən getdikcə yazıqlaşır, qaranlıq ormanların özləmini yaşıdan nisgilli iniltilərlə bitirdi...

Bunlar bir yana, yalquzaq qurduq qarnı ac idi. Yel kimi özgürcəsinə yemini qovalayıb ovladığı o günləri anımsayırdı acı-acı...

O bayılmışkən neçə sopalı heyvərə içəri girdilər. Çiyinə yekə bir şırınga batırdılar. Uyuşdurucu, damarlarına sızıb qanına qarışırkən içdən-içə dayanılmaz bir uysallıq və üyüşmə ilə qarışıq tutarsızlıq və dinclik duyğularına qapıldı...

III

Bay Aryan qəfəsin həndəvərinə toplaşan öyrəncilərinə öyüd verməkdəydi:

— «Gördüyünüz kimi işkəncələr onu daha da qudurdub dirəndirir; onda isyan ruhunu, qururlu mücəddilə hissini oyadır. Ancaq görün bu səssiz işkəncə – 'aclıq' deyilən ən yırtıcı heyvan– nə edəcəkdir oña!»

Sonra qurda döndü:

— «Görünür yaman acıxmı'san! Özünü boş yerə əzaba-ölümə salma. Ac olduğunu e'tiraf et; istədiyin qədər ət qazan!»

Ac qurd eləcə susqun-susqun, zağar-zağar baxırdı.

— «Sözümə bax! Dikbaşlıq eləmə heyvan! Aclığınızı e'tiraf et də qarnı doysun!»

Ac qurd, onun dediklərindən birzad qanmır, dilini anlayanmırdı. Ama yavaş-yavaş buna da məcbur olurdu. Özlüyünü buraxıb bu ənayın varlığın özəllikləri ilə davranmaqda olduğunu anlayırdı. Çöküb iki qolu üstə uzandı; yavaşca mırıldandı.

Aryan Bəy rişxənd ilə qımışdı:

— «Həri, indi oldu. Sağol ərdəmli heyvan!»

Bay Aryan'ın bircə çirtişi ilə qurdu qabağına bir şaqqa ov əti atıldı.

Əti acgözlülüklə yırtmağa başladı. İsti, qanlı təzə ətə çıxmazdı; ancaq, 'Acın andı and olmaz!' deyə düşündü...

IV

O gün, heyvan eyitməni qurda:

— «Bugün yeyəcək istəyirsənsə dediğimi eyləməlisən!» deyə göstəriş verdi.

Qurd öfkə ilə mırıldandı: Mən bir yırtıcıyam. Heç də həmil olmam sizə!

Aryan Bəy:

— «Çox atılıb düşmə!» –dedi.– «Səndən istədiyim çox qolaydır: Odanın içində dolaşib, 'Dur!' dediyimdə durmalısan!»

Qurd öz yanında, bunun önəmsiz bir istək olduğunu, danqalıq edib dirənərək aclıq çəkməyinin ağılsızlıq olacağını düşünürdü. Və basırığında fırlanmağa başladı. Ağa sərt, buyurğan ifadəylə qomud verdi:

— «Dur!»

Qurd yerindəcə dondu. Aryan Bəy duyğusuz bir biçimdə yavaşdan "Sağol!" dedi.

Cerəsini aldığıında gözləri parıldadı. Bu dönə xörəyi dondurulmuş ət idi.

İsti ov ətindən endirgənib donuq at-aşqala razılaşmaq acığına gəlirdi. Ama e'tiraz etmədən buja da qıyıb dözdü.

Xoca, öyrəncilərinə:

— «İnadı tamamıyla sındırılmışdır.» –dedi.– «Neçə gündən sonra bu qurd yapmaca kağız canavara dönüşəcəkdir!»

V

Heyvanat bağçasında dinclik ilə tamaşaçıların heyran baxışlarına sərgilənmək, onları əyləndirmək elə də ağır bir iş gəlmirdi biləsinə. Getdikcə belə rahat yaşayışa alışırdı. Ətlənmişdi belə.

Onun, “Mən acam. Məndən dolanıb durmamı istə!” deyən yalvarıcı baxışlarını görən Bay Aryan öyrəncilərinə:

— «Görün necə yumuşanmış!» –dedi.– «Daha qomudlarımı sevərək gerçəkləşdirir!»

Sonra qurda qandırdı ki: İt kimi hürməlidir; yoxsa yemek-memək verilməyəcəkdir! Qurd şaşdı. Ama, “Sən köpək soyundansan; itsən, it! Hafılda!” dediklərində, dişlərini acıqla qıcırdatdı. Ancaq hirsini gizləyib özünə “Bu da mañ deyil!” dedi, “İt səsi çıxartsam, biraz da başım dümük olar!”

Biraz düşünüb köpək səsini yaşıladı: “Ha-u! Ha-u! Ha-u!”

Ağa qaş-qabağını salladı. Dargın-dargın:

— «Bu nə səsdir?» –dedi.– «Sən bu anqırma-banqırmaya hafıldamaq mı deyirsən?!»

Qurd yenidən içdənliklə köpək səsi çıxartmağa çalışdı. Ama, elə-belə qaş-qabaqlı duran Bay Aryan təhqirlə:

— «Kəs səsinə! Sus artıq!» –dedi.– «İtlərin də abırını apardın! Bugün köpək dilini yaxşıca öyrənməyə fürsətin var. Sabah sınağa gətirəcəm. Sınaqdan keçənməzsən aclığı gözünə al!»

Deyib uzaqlaşdı.

Daha gecələr, heyvanat bağçasının o küncündən keçsəydin, gördüyün zad yazıq-yazıq baxan, hərdən itlər kimi hafildamağa çabalayan evcil bir qurd idi. Ulağa unutmamış, itə dönmüş bir canavar, hafildayır, hafildayabilmir; buna görə tamaşaçılar tərəfindən gülüncə qoyulurdu 'ləhcə'si!...

VI

— «Hafilda, payını al!»

Özünü unutmamağa çalışan qurd hafildadı: "Həw, həw, həw!"

Ağa, çəpik çalıb sevinclə:

— «Sağol!» –dedi.– «İndi mədənləşdin! Sən doğrudan da soylu heyvansan! Lap qulağı təzəcə kəsilmiş küçüklər kimi hafildayırsan!»

Ardından qabağına, ət şaqqaşı yerinə sür-sümük, şır-şıntır tulladılar. E'tiraz yeri yox idi:

— «Sən itsən! İt də təkcə sür-sümük yeyər! Yoxsa qanıxıb qudurar!»

Nə isə buna da razılaşmaq, alışmaq olurdu...

Daha orman havasını, ov dadını, hür-ərkən yaşayışını, tosunluğunu, dikbaşlılığını, uzaq çağlara aid hər bir zadını –səsini belə– unudur, yadırgayırdı...

VII

Bəsləyici, qurduq qəfəsinə hələ yanaşmamışkən canavar tərmə-tələsik öz-özünə, köpək kimi hafildamaya başladı. Nədənsə bu davranışı Aryan Bəy'in qas-qabağını açmadı. Canavar yalmanaraq sanki "Gör necə göyçək hafildayıram!" deyərcəsinə sürtünür, quyruğunu bulayırdı. Ağa:

— «Haydi, eşşək kimi anqırmalısan!» deyə buyurdu.

Canavar pörtdü. Dişlərini qıcırdıb dağınlıqla mırıldadı: 'Mən, səbindən bütün canlıların dirin-dirin əsdiyi qurdam; indi biyol anqırım mı? Ölsəm də bu işi görməm!'

Bəsləyici, dinməz-eləməz qurd damından çəkib getdi.

VIII

Eyitmən, yerə sərilmiş canavarı görüncə, qımışa-qımışa:

— «Eləbil sənin göylün yemək istəmir!» dedi.

Canavarın ağzının şoşağı axırdı.

— «Yeyəcək-içəcək istəyirsənsə, anqırsana, verim!»

Canavar təbîəti, dağları, ormanları anmağa çalışdı da başarsız qaldı. Başladı gözü yumulu anqırmağa.

— «Anqırmağın heç də ürəyə yatmır!» –dedi soylu patron– «Ancaq, mən olduqca kövrəyəm, acıyıram sənə; deyərəm bir tikə ət versinlər.»

O gün qabağına tullanan yemək at-aşqal və çörək xırdasından artıq birzad deyildi. Yenə xörəyində uyuşdurucu dadı varıdı. Lâkin, titizlik bir yerə çatmaz deyə düşündü.

Bunca sıxıntıdan sonra başına gələcək yeni oyunu gözlərkən başına o sıxıcı tasmaları keçirdilər: Beləliklə buruntağa, kəmsiyə, yüyənə də alışmalı olurdu...

IX

Bugün bəsləyici, canavara dəyişik bir tapşırıqla gəldi:

— «Mənim nitqimin giriş bölümü qurtulduqdan sonra, heyranlıqla çəpik çalıb alqışla; hənimi yetir!...»

Canavar 'olsun' deyə dizə çökdü.

Bay Aryan danışığına başladı:

— «Ey vətəndaşlar! Bilin biz dünyanın ən əski, ən soylu, ən uyğar ulusuyuq!... Biz həmişə uğurlu, bacarılıyıq!... Dünyanın ən gəlmiş, ən qabaqcıl ölkəsi, ən mutlu xalqıyıq!... Biz üstünük!... Biz qənirsizik!... Biz bacarılıyıq! Biz... Biz... Biz!...»

Canavar başını bulayıb boğazından bir'taxım anlaşılmaz səslər çıxartdı: 'Məni bağışlayın! Mən biliksiz, kultürsüz, mədəniyyətsiz biriyəm. Sizin sözləriniz çox maraqlıdır; lakin mən baş tapanmıram. Xoşunuza gəlsin deyə çəpik çalıram!'

Və alqışladı.

— «Bilirsən mi; mənim alaçılıqdan, ikiüzlülükdən zəhləm gedər. Buna görə bugün cərimə olaraq oruc tutacaqsan!»

X

Ötəki gün canavarın önünə bir bağ ot atıldı: — Ye!

Canavar yerindən oynadı. Qavramsız səslərlə uladı. Hürdü. Anqırdı. Qarşı durdu: 'Aau... Aaa... Hav hav... Anq!...' (Bu nə deməkdir? Mən otcul deyiləm, ətciləm!).

Bay Aryan:

— «Sən eşşəksən! İndən belə yalnız ot-alaq yeməlisən!» deyib getdi.

Bir hovur keçdi; canavar yaman acıxdı. Otdan biraz yeməyə yeltəndi. Dadından ürəyi qalxdı. Geri çəkildi. Nə var ki, bir hovur sonra aclıq yenə axın etdi və o, yeməyə yanaşdı. Yavaş-yavaş otları dadımsadı...

XI

Törəli-başlı xaltalanıb uysallaşdığı gün, eýitmən və öyrənciləri, qurd və qəfəs gözdən yox oldular: Canavar dönüb sıradan bir şəhərdaş oldu; qəfəs isə qalabalıq şəhərə dönüştü...

XII

Tamaşaçılar vərindən kiçimsənən, hər uşağın biləsinə öcəsməklə əyləndiyi təhlükəsiz bir canavar... Aclıq; inadın, iradənin sınması; aşağılanma... Sirk heyvanı; ayı oynadanın göstərişi ilə oyun bəzəyərək xalqı anormallığı ilə güldürən zavallı... Bağ qoruqçusu: Sovsaqlıq üzündən yarayışsız qalmaq... Davar iti: Başaratsız və 'xâin' adlandırılmaq; sürünü qurda vermək; işdən atılma...

Şəhərin artıqlarında, küllüklərdə sümsünürkən tren kupeləri kimi zehmindən keçirdi bunlar. Soy-sopunu, kökünü-keçmişini, kimliyini, özgür yabanı yaşamını yadırgamışdı; səsini, dilini belə unutmuşdu. Özlüyü uyuşdurulmuş, yaradılışı yozlaşmış, davranışları dəyişmiş, qururu sınmış, doğal özəlliklərini itirmişdi. Nə cırnaqlarında, dişlərində, gözlərində o əski kəskinlik var idi, nə də qaslarında, dimağında o əski güc... Dinc, uslu, başaşağı, yaxşı bir şəhərdaş!

Uşaqlar gülə-gülə bu təhlükəsizləşmiş köpəyə daş ataraq əylənirdilər. Artıq, öz yemini ovlayanmayan, öz ayağı üstündə duranmayan canavara, inad və isyan da ölüm demək idi, şənliyi tərkətmək də...

Bələdiyə maşını, əlində ov tüfəngi olan işçilərlə yaxınlaşmaqdaydı. Görəvlilər hərdən dincliyi, güvənliyi pozan yaramaz sülək itləri birər-birər qurşunlayaraq ovlayırdılar...

Xəracu

Orucluq-1998

* Suriyəli yazıçı Zəkəriya Tamer'in (Dəmişq, 1931) 'Qaflar Onuncu Gündə' (əl-Numur fi-l'Yəwm əl-Âşir - Tigers on the Tenth Day; ilk yayım: 1960) öyküsündən əsinlənərək yazılmışdır.

Manqurd (öykü toplusu; Güney Azərbaycan, Zufa: 2001), s.: 35-44.

Toğrul ATABAY

öykülərim-II:

PDFləşdirən: kitablar sayti

<http://www.kitablar.com>

<http://www.kitablar.org/>